

PAPP GYÖRGY: MAGYAR NÉPTÁNCOK

Népzene kontra lárma

Cikkert irt Pribojszki Mátyás okányi születésű, országosan ismert és becsült citeraművész az Élet és Irodalom múlt év november 29-i számába Citerás nemzet leszünk? címmel, majd a beérkezett széles körű visszhangról is közreadott mintegy kéthasábnit ugyanott, február elején.

Csak gratulálni tudok ennek az embernek. Nekigyűrközését, nemes elszántságát, okos érvelését ének-zenei oktatásunk fölserkentése érdekében azonban olyan gigantikus vállalkozásnak látom, hogy félt: Sziszifosz válik belőle. Kétségtelenül biztató és reményt csillantó jelenség, hogy homloknyi hazánk minden zugából érkezik biztatás a címére, ám érzésem szerint a szépért hevülő csöndes-szerény hangja — a kemény rock dübörgése, hisztériája és agresszivitása miatt — ma nehezen fogható Euterpe lakóhelyén. Mondom, tartok ettől, anélkül azonban, hogy küzdelmét hiábavalónak tartanám. Sőt, magam is beállok a csatasorba, hátha többen — esetleg citerázva és dalolgatva — messzebbre jutunk.

Magam is alig értem, miért megyek behívó nélkül ebbe a háborúba. Talán abban rejlik a magyarázat, hogy éneklő-citerázó családban termettem, ahol esténként, lámpagyújtás előtt, dalban jajongtuk el a szegénység fájdalmait. Nyitott lélekkel fogadtam édesapám kellemes baritonján, hogy Kimegyek a doberdóli harcterre, fölnevelő anyámtól még Szendre báró kisebbik lányát, aki megszökött a kisbajtárral. Hol sirással, hol nevetéssel végződött egy-egy „kóruszám”, s végül is azt eredményezte, hogy mire belenőttem az élet igájába, azt ezredviszsa keveredve ugyan, de ismertem az új stílusú népdalok és a magyar nóták zömét. Természetesen csak jóval később — szakpedagógusokra és zenei kiadványokra figyelve — tudtam különbséget tenni köztük, illetve voltam képes nemcsak érzékelni, hanem érteni is, hogy mekkora különbség van a fűzfára fölmászott kecskebéka és a Kötöttem lovatam pizsalma-fához dallama és szövege között.

Túlzás nélkül állíthatom, hogy a népdalban több örömet leltem, mint bármiféle szórakozásban. Ha úgy elfáradtam — kaszálásban, menetelésben, vitakozásban —, hogy élni se maradt kedvem, a bennem örökké zsongó gyönyörű parasztnóták közül rögtön föltámadt egy-kettő, amelyek kiszínezték a horizontot. Ha ismeretlen, gyanakvó emberek közé mentem, akik bizalmatlanul pislogtak rám, népdal-düldögálásaim és füttyös hangulatom hamar megoldotta a nyelvüket. Bartókhöz szintén a népdal révén jutottam közel úgyannyira, hogy ma már minden „csikorgó” műve feszültségoldó orvosság rángatózó idegeimre. Szeretek mindenfajta jó muzsikát. Albinonit és Paganinit, Verdit és Rossinit, Mozartot és Beethont, Dankó Pistát és Fráter Lorándot, Kálmán Imrét és a Neoton családot — hangulatotól függően szívesen hallgatom, mert örömtűzet gyűjtanak bennem, pihentetnek és erőt adnak.

Az egy kaptafára készült tam-tam, a doboló, üvöltöző, rángatózó, zenének vezetett valami, a szöveg nélküli artikulálatlan ordítózás hallatára azonban elnémetem a rádiót. Nem haragszom én, szó sincs róla. Még szegény Fejnyő Miki erőlködésén is csak nevetgélek. Mindössze megállapítom: nem nekem való, az én dobhártyámat (csak az enyémet?) bántják. De ha csak rólam lenne szó! Sajnos, az angol majmoló, csillapíthatatlannak tűnő ug-rabugrának alighanem mindnyájan isszuk a levét. A kritikusok — mondjuk ki nyíltan — a szájukat tátják, vagy azért, mert félnek elmarasztalni ezt a jellegtelent, minden melódiát elnyomó, társasan dalolhatóan efemer divatot, vagy maguk is szégyellik azt, ami népi.

Bartók Béla és Kodály Zoltán az ilyen múltat szégyellő magatartás láttán menekült Pestről a tiszta forrásokhoz. S mivel ma is sokan nem a mértékeltlen rocktól, hanem a „népdalmérgéztől” féltik az országot, oda juthatunk, hogy zenei kultúránk elvész, kommercializálódik, s mint értéktelen lim-lomra tekint a világ. Igaza van a Kórusok

Országos Tanácsa elnökségének, hogy „a nemes zenei értékek társadalmi szerepének csökkenése szoros és szerves összefüggésben áll a művészet és a humán kultúra egészének leértékelődésével.”

„Zene nélkül nincs ember” — idézte Kodály Zoltánt Pribojszki Mátyásnak írt levelében Herbály Jánosné énektanárnő. És mintha napról napra fényesedne a Tanár úr igazsága! Az emberek mind kevesebbet énekelnek együtt. Nemhogy keresnek egymás kezét, barátságát, melegét, hanem látványosan — már-már tüntetően — távolodnak egymástól. Hovatovább csak a kisebb falvakban, ott is inkább az idősebbek körében hallhatók szívet melegítő, emberséget dúsító közös éneklések. Jó szemmel vette ezt észre Illyés Gyula is, azért tartotta szükségesnek az utókorra hagyni: „Úgy ember az ember, ha társa van.”

Társakat, egymást nemesíteni, jobbitani, pallérozni, építgetni kész embertársakat azonban — mint fentebb utaltam rá — elsősorban a népdal, a könnyen megtanulható citerázgatás révén lehet szerezni. Erre mivel én is sokan hangsúlyozzák, hogy a sándorfalvi citerásokéhoz hasonló együttműködés milyen fölemelő érzéseket támaszt bennünk, ha nagy ritkán összejönnek. Jóllehet, ma már nem a béli belépődíj hiánya motiválná a házi citerabálakat, de a hosszú téli estéken talán ma is szükség lenne rá ott, ahol messze a magas kultúra és nem tartják póriának a kéznél levő citera vagy furulya hangjára táncolni. Igen helyesen állapították meg a népdalpartiak, hogy aki erős vágyat érez a magasabb szintű zene iránt, ám nincs pénze, lehetősége drága hangszerekre, annak valóságos mentőláda egy szép hangú népi zeneszerszám.

„Csak azért szeretek Patakszőgben lakni, oda jár a babám lovát megitatni...” — kezdem pengetni könnyű nyárfaciterámon a Hargita tövéből hozott dalt, de megakad a kezem. Vajon mi ebben a taszító? Ott Nagygalambfalván senki nem röstellte szépen, pianóban, ám szíves odaadással énekelni. Nálunk? Ha csak düdölni kezd valaki, könnyen megkapja: „Hagyd a kornyikálást!” Miért? A Tiszatájban olvastam nem is oly rég, hogy „a népi kultúrában való tájékozatlanság és érdektelenség már-már a modernség kritériumának tűnik”. Így van ez? Németh László megfogalmazásában „A félművelt magyar számára semmi sem olyan ellenszenves, mint ami a magyarságára emlékezteti. A népköltészet anakronizmusát a magyarság önutálatá fokozza, minden divatnak több reménye van az elterjedésre, mint amit népünk jellegében, problémakörében akar megtartani.”

Keserű szavak, de meg szívlelendők, különben szét-széledünk, elvadulunk és morgunk egymásra, mint az ebek. Rossz embereknek nincsenek dalai — tartja egy francia közmondás. Viszont ahol énekelnek, ott nyugodtan letelepedhetünk, az ott lakók szeretik egymást és összetartanak. Jaj nekünk, ha elfelejtjük, honnan lovagoltunk és milyen dalok tartottak össze bennünket, amíg idáig értünk. „Az ember, aki legbelül zenétlen — mondja Shakespeare — s nem hat rá édes hangok egyezése, az kész az árulásra, taktikára, a szelleme tompa, mint az éjszaka s érzelme komor, mint az Erebus: meg ne bízz benne! Hallgass a zenére!”

Bartók Bélát és Kodály Zoltánt kegyetlenül kigúnyolták a pesti sznobok és ostobák, mert az Őrögi kanásztáncot meg a rossz asszonyt bevitték „a fennen finom, elzárt zeneterembe”. Mégis azóta van a magyar klasszikus zenének karaktere és becsülete világszerte, mióta a „példamutató nagy ikerpár” minden sértegetés és megalázás ellenére ki mert menni oda, ahol citeráztak, és siralmasan is énekeltek a nehéz életű emberek.

Azt az ösvényt, amelyen ők indultak, kötelességünk járható állapotban tartani.

F. NAGY ISTVÁN

FODOR ANDRÁS

Felhő

Felhő kék-szürke árnya
alatt remeg a város.
Hegyen ülök, homlokomon
egymást üti a nap, a szél.
Följebb a hó bujkál, de már
a völgyben gyűl a zöld.
Túl a torony mögött a ház,
ahol kinlódttam, száműzött.
Megváltott örömmöm talán
a pára hűs ernyője lenn.

A vízszintes halál, a
reggel volt leggyötrelmesebb,
mikor az álom rése közt
kinyílt az irgalmatlan ég.
Mindig az istállóba zárt
fogolyra gondoltam, kinek
egy rozsdás lánc jutott csak,
hogy felhúzza magát.

Az ablakból a hegycsúcs is
jeges közönybe fagyva állt.
Igaz, egy asszony biztatott,
kísérjem el az Arany-hidakig.
Most vígan érte küldeném
eszméletem kék szőnyegét
de tegnap mikor ráköszöntem,
már nem emlékezett rám.

TÖRŐ ISTVÁN

Téli napok

Ropog a fagy földön, levegőben
prúszkölve kelünk, álunk
beleroppan az éjszakába,
annyi neszsel hurcol a sötét;
nap nélküli láthatáron leng
a pára, hófüggőnyt biggyeszt
a föld ablakára, s belénk
bújik a tél — disznót
ölnek, hallom a hörgő
tusát, s a fogók ujjongó
neszét, meghívást a vacsorához,
ily távol semmi sincsen, alvó

fák, fagyott tó, hóval
behintett utak, melyek
nemrég a szívekig értek —
a varjak közénk sírják
magukat, házak mélyéről
vakkantanak a kutyák,
a sózott, latyakos főutakon
toporognak lusta járművek,
s a fűtött szobában, hol
egész nap ég a villany,
már tervezgetjük a tavaszt.

Szeged műemlékei

19. A FEKETE-HÁZ

A Somogyi u. 13. számú épület „Műemlék, 'Fekete-ház' romantikus stílusú 1857-ben épült, tervezte Gerster Károly.”

Egyemeletes lakóház, főhomlokzattal a Somogyi és Kelemen utcára néz. Nádor utcai kertesszerű. Az angol neogótika ihlette épület a szegedi romantizmus elindítója. Erősen tagolt homlokzata mozgalmassal és toronyokkal zárul, kiugró sarokerkélye, szép kiképzésű kapuja és keresztboltozatos kapualja van. Udvari függőfolyosójának öntöttvas rácsai és konzolai művesek. Sötét faltónusáról kapta népies elnevezését.

Mayer Ferdinánd vaskereskedő házának építését Kováts István építőmesterre bízta. Az épületet 1861-

ben Hoffer Károly építész bővítette a Kelemen utcai oldalon két helyiséggel és csigalépcsővel, az ehhez csatlakozó udvari épületrész a család emlékezete szerint a nagyárvíz utáni. A házát Letzter 1872-es fényképsorozatán kétszer is megörökítette. A nagyárvíz idején még az építető a tulajdonos, míg az 1880-as években már az örökösök egész sora (Mayer Irma, Kornél, Paulin, Adél, Jenő, Ilona, Irén, Aranka). Juhász Gyula szegedi „Pílvaxnak” nevezte. A múlt század végén kaszinó volt, 1917–19-ben Munkásotthon, itt alakult meg 1918. október 22-én a szegedi Nemzeti Tanács. Ma a Móra Ferenc Múzeum helytörténeti gyűjteményének és munkásszolgalmi emlékeinek kiállítóhelye.